

МБОУ Сунтарская средняя общеобразовательная школа №2 им. И.С.Иванова с дошкольными группами

Муниципальный район Сунтарский улус(район) РС(Я)

Рассмотрено на заседании МО учителей

Руководитель МО (Андреева С.И.)

« 31 » август 2016 г.

Согласовано

Зам. директора по УМР Данилова И.Е.

« 31 » август 2016 г.

«Утверждаю»

Директор школы Иванов В.Р.

« 31 » август 2016 г.

Рабочая программа

Предмет: *язык саха*

2016-2017 уч.г.

Учитель начальных классов
Вдовина Наталия Захаровна

Рабочая программа

Предмет	Якутский язык
Учебный год	2016-2017 учебный год
Класс	2
Количество часов в год	102 часа
Количество часов в неделю	3 часа

БЫҤААРЫЫ СУРУК

Үөрэх предметин өйдөбүлэ.

Төрөөбүт тыл — көлүөнэттэн көлүөнэбэ бэриллэр ханнык баҕарар норуот улуу нэһилиэстибэтэ, киһи аймах ытык өйдөбуллэриттэн (*сыаннастарыттан*) биирдэстэрэ. Төрөөбүт тыл — оҕоҕо тулалыыр эйгэтин кыраматык билэр-көрөр, чугас дьонун-сэргэтин кытта истинник бодоруһар, иэйиитэ уһуктар, өйө-санаата сайдар, өбүгэтин үөрэбин утумнуур сүрүн эйгэтэ.

Ол иһин оҕону кыра сааһыттан оҕо тэрилтэтигэр, оскуолаҕа төрөөбүт тылынан иитии-үөрэтии сүрүн ирдэбил быһыытынан билиниллэн, Российскай Федерация уонна Саха Республикатын үөрэххэ уонна тылга сокуоннарыгар ити өйдөбул туспа ыстатыйанан киирэн, быраап быһыытынан көмүскэллээх, билиини усуллубуйаҕа үгүс норуот тыла чөл туруктаах хааларыгар тирэх буолар.

Саха Республикатыгар саха тылын төрөөбүт тыл быһыытынан үөрэтии 1922 сыллаахтан тиһигин быспакка, үгүс оскуолаҕа үгэскэ кубулуйан, уопсай үөрэхтээһин оҕону сайыннарар биир сүрүн предметин быһыытынан билиниллэр. Ити кэм устатыгар сэбиэскэй да, билиини да кэмнэ орто үөрэх систиэмэтигэр буолбут араас реформалар сыалларыгар-соруктарыгар сөп түбэһиннэриллэн, үөрэтии таһыма, хайысхата, ис хоһооно сайдан иһэр.

Билигин төрөөбүт тыл, федеральной государственной үөрэх стандартын (ФГУОС) ирдэбилинэн, уопсай үөрэхтээһин булгуччулаах чааһыгар киирэн, базиснай үөрэх былааныгар (*федеральной*) миэстэтэ, үөрэтиллэр чааһа чопчу ыйыллан үөрэтиллэр таһыма үрдээтэ. Алын сүһүөх оскуола таһымыгар төрөөбүт тылы үөрэх предметин быһыытынан үөрэтиигэ түмүк ирдэбили эмиэ федеральной государственной үөрэх стандарда сүрүннүүр.

Ити ааттаммыт докумуон быһыытынан, начаалынай үөрэхтээһин таһымыгар нуучча уонна төрөөбүт тылы үөрэтиигэ тэн таһымнаах түмүк ирдэнэр. Төрөөбүт тыл атын үөрэх предметтэрин кытта бииргэ оҕо личность быһыытынан сайдыытын хааччыйахтааҕа этиллэр, ону сэргэ урукку өттүгэр ирдэммит сана булгуччулаах ирдэбили — үөрэнээччигэ үөрэх дэгиттэр дьайыһыларын ингэриини киллэрэр.

Үөрэх предметин сыала уонна соруҕа:

Начаалынай оскуолаҕа төрөөбүт тылы үөрэтии предметэ атын үөрэх предметтэрин ортотугар үөрэнээччи тылын-өһун уонна өйүн-санаатын сайыннарар, сүрүн үөрэнэр үөрүйэҕи инэрэр кыагынан бас-көс балаһыанньаны ылар предмет буолар. Онон бу предмети үөрэтии таһымыттан саха оскуолатыгар начаалынай үөрэхтээһин уопсай туруга, үөрэнээччи салгыы сүрүн оскуолаҕа ситиһиилээхтик үөрэнэрэ тутулуктаах.

Ожо начаалынай оскуолаҕа үөрэнэр сааһыгар билиитэ-көрүүтэ, тыла-өһө уонна өйө-санаата тэтимнээхтик сайдар, иэһиитэ уонна саныыр санаата судургутук олохсуйар буолан, төрөөбүт тылы бу кэмнэ кичэйэн үөрэтии — норуот тыла чөл туруктаах буоларыгар, кэнчээри ыччакка улуу нэһилиэстибэни тирээрдэргэ олус суолталаах.

Этиллибиккэ олобуран, **төрөөбүт тылы уопсай үөрэхтээһин алын сүһүөх таһымыгар үөрэтии сыалын** үс хайысхаҕа араарыахха сөп:

1) үөрэнээччигэ төрөөбүт тыл туһунан билиини аан дойду туһунан научнай билии быстыспат сордотун быһыытынан инэриини, тыл үөрэбин сүрүн балаһыанньаларын билиһиннэриини, онно олобуран, оҕо билэр-көрөр, толкуйдуур кыаҕын сайыннарыы;

2) үөрэнээччи дьону-сэргэни кытта төрөөбүт тылынан бодоруһар үөрүйэҕин, сана (*тыл*) култуурата киһи уопсай култууратын быстыспат сордото буоларын туһунан өйдөбүлгэ тирэбирэн, сана (*тыл*) араас көрүнэр (*кэпсэтии, суруйуу, ааҕыы, өйтөн айыы, о.д.а.*) үөрэтэн, салгыы сайыннарыы;

3) үөрэнээччигэ төрөөбүт тыл норуот ытык өйдөбүллэриттэн биридэстэрэ буоларын быһыытынан ураты харыстабыллаах сыһыаны инэриини, хас биирдии киһи ийэ тылын сайыннаран иэстээбин өйдөтүү.

Төрөөбүт тылы начаалынай оскуолаҕа үөрэтии сыала манньык сүрүн соруктары быһаардахха ситиһиллэр:

-дьону-сэргэни кытта бодоруһар сана (*тыл*) сүрүн көрүннэрин үөрэнээччигэ үөрэх дэгиттэр дьайыыларын инэриини кытта бииргэ алтыһыннаран үөрэтии;

-тыл (*сана*) — бодоруһуу сүрүн ньымата диэн тутуу өйдөбүлгэ тирэбирэн, үөрэнээччи кэпсэтэр уонна санаатын толору этэр (*тыл этэр*), суруйар үөрүйэҕин сааһыгар сөп түбэһиннэрэн сайыннарыы;

-тыл үөрэбин билиитигэр, сурук-бичик култууратын төрүт өйдөбүллэригэр олобуран, үөрэнээччи төрөөбүт тылын литературнай нуорматын тутуһарын, алҕаһа суох санарарын уонна суруйарын ситиһии;

-тыл үөрэбин сүрүн салааларын (*лексика, фонетика, морфология, синтаксис, тиэкис*) туһунан уопсай өйдөбүлү инэриингэ тирэбирэн, үөрэнээччи толкуйдуур дьобуруун сайыннарыы, сааһыгар сөп түбэһиннэрэн, өй үлэтин дьайыыларыгар үөрэтии;

-төрөөбүт тылы билии, харыстааһын, сайыннарыы сүрүн ньымаларыгар үөрэтии. Саха оскуолатыгар нуучча тылын үөрэнээччи төрөөбүт тылга ылбыт билиитигэр,

инэрииммит үөрүйэҕэр уонна сатабылыгар тирэбирэн үөрэтии — билигин олохсуйбут өйдөбүл, бастын учууталлар үгэскэ кубулуйбут үөрэтэр ньымалара. Онно тирэбирэн, ФГУОС үөрэнэргэ үөрэтэр сүрүн балаһыанньатыгар уонна ирдэбилгэр олобуран, төрөөбүт тылга тирэбирэн нуучча тылын үөрэтиини сана таһымна таһаарар кэм кэллэ.

Төрөөбүт тылы начаалынай оскуолаҕа үөрэтии үөрэнээччи нуучча тылын кэбэҕэстик ылынарын хааччыйар, нуучча тылыгар тыл үөрэбин үгүс уопсай балаһыанньаларын хос эбэтэр уруттаан үөрэтэри лаппа аҕыйатан, учуутал үөрэх чааһын оҕо нууччалыы сангатын сайыннарыыга аныыр усулуобуйатын үөскэтиэхтээх. Онон саха оскуолатыгар нуучча тылын үөрэтии хаачыстыбатын тупсарыыга усулуобуйа үөскэтии — төрөөбүт тылы үөрэтии хос сыала-сорууга.

Үөрэх былааныгар үөрэх предметин миэстэтэ.

Саха тылын үөрэтии чааһа начаалынай үөрэхтээһини сүрүннүүр уопсай үөрэхтээһин бырагырааматыгар (*Примерная основная общеобразовательная программа начального общего образования*) бэриллэр төрөөбүт тылынан үөрэнэр кылаастарга аналлаах базиснай үөрэх былаанын 3 барыйааныгар тирэбирэн быһаарыллар. Үөрэх тэрилтэтэ бэйэтин үөрэбин бырагырааматын, былаанын оностуругар онно баар булгуччулаах чааска кирибит предметтэр чаастарын тутуһара ирдэнэр. Онно эбии үөрэх былаанын талар чааһыттан бэйэтэ көрөн, ханнык баҕарар предметкэ чаас эбэрэ, эбэтэр атын предмети эбии үөрэтэрэ көнүл.

Ити ыйыллар базиснай үөрэх былааныгар нуучча уонна төрөөбүт тылы үөрэтии чаастарын ахсаана тэннэнэн, ордук государственнай статустаах төрөөбүт тыл үрдүк таһымна үөрэтиллэригэр усулуобуйа тэриллибитэ көстөр. Ону сэргэ төрөөбүт тылы үөрэтии нуучча тылын үөрэтиигэ тирэх буоларын ситиһэр туһуттан үөрэх матырыйаалын аттарарга табыгастаах балаһыанньа үөскүүр.

Үөрэх федеральной базиснай былаанын үһүс барыйааныгар олобуран, саха оскуолатын начаалынай кылаастарыгар төрөөбүт тылы уонна литературнай аабыыны үөрэтиигэ барыта холбоон нэдиэлэбэ 21 чаас бэриллэр: 1 кылааска — 5 чаас, 2 кылааска — 5 чаас, 3 кылааска — 6 чаас, 4 кылааска — 5 чаас. Бу чаастартан төрөөбүт тылы үөрэтиигэ 1 кылааска — 3 чаас, 2 кылааска — 3 чаас, 3 кылааска — 3 чаас, 4 кылааска — 3 чаас бэриллэр.

Ытык өйдөбүллэри үөрэх предметин ис хоһоонугар киллэрини.

Начаалынай кылааска саха тылын үөрэтии оҕоҕо ытык өйдөбүллэри (*духуобунай сыаннастары*) инэриигэ улахан суолталаах. Киһи-аймах үйэлэртэн үйэлэргэ өрө тутан илдьэ кэлбит ытык өйдөбүллэрэ (*духуобунай сыаннастара*) төрөөбүт тыл эгэлгэтигэр, кэрэтигэр сөнөллөр. Ол курдук үөрэтии ис хоһоонугар тыл үөрэбин сүрүн хайысхаларын сэргэ уруок, кэпсэтии (*бодорукуу*) тиэмэтин, үөрэтии матырыйаалын быһыытынан төрөөбүт дойду, ийэ дойду, төрөөбүт тыл, айылҕа, үлэ, төрүт дьарык, ыал, дьиэ кэргэн, айымньы уонна кэрэ эйгэтэ, көнгүл, кырдьык, үтүө санаа, киһи-аймах, аан дойду омуктарын тылларын уонна култууратын эгэлгэтин курдук ытык өйдөбүллэр (*духуобунай сыаннастар*) киириэхтээхтэр.

Үөрэх предметин үөрэтии түмүгэ

Ытык өйдөбүллэри ингэрини түмүгэ (*личностные результаты*)

Саха тылын оскуолаҕа үөрэтии кэмигэр оҕо манньык ытык өйдөбүллэри (*духуобунай сыаннастары*) ингэриннэбинэ төрөөбүт тыла сайдарыгар бэриниилээх, эппиэтинэстээх буоларыгар, бэйэтин кыабын толору туһанарыгар эрэниэххэ сөп.

Төрөөбүт тыл — омугу сомоҕолуур тыл буоларын өйдүүр.

Төрөөбүт тыл төрүт айылгыта, үйэлээх үгэһэ, этигэн кэрэтэ норуот тылынан уус-уран айымньытыгар уонна уус-уран литератураҕасөмүтүн билэр.

Төрөөбүт тылын сайыннарар, кэлэр көлүөнэбэ тириэрдэр ытык иэстээбин, ийэ тыл үйэлэргэ чөл туруктаах буоларыгар тус оруоллаабын өйдүүр.

Төрөөбүт тыл итиллэр, үөрэнэр, айар-сайдар тыл буоларын итэбэйэр.

Төрөөбүт тыл элбэх омук алтыһан биһиргэ олорор кэмигэр, икки (элбэх) тылланы уусуобуйатыгар хас биһирдии киниттэн харыстабыллаах сыһыаны эрэйэрин өйдүүр.

Үөрэх сатабылларын сайыннарыы түмүгэ (*метапредметные результаты*)

Бэйэни салайынар-дьаһанар сатабыл.

Тылын сайыннарар сыалы-соругу таба туруорунар, сатаан былаанныыр, туох-ханнык түмүккэ кэлиэхтээбин быка холоон билэр. Тугу билэрин-билбэтин, тугу ситэри үөрэтиэхтээбин арааран өйдүүр. Сылга биһиртэн итэбэһэ суох төрөөбүт тылга аналлаах бырайыактарга кыттан (*тус бырайыага, коллективнай бырайыак*) үлэлиир.

«Тылы сэргэйэр» дьобуру (языковое чутье, чувство языка) сайыннарыы. Бэйэтин сааһыгар сөп түбэһэр тизкискэ үөрэппит матырыйаалын сүннүүнэн тыл литературнай нуормата санарар эбэтэр суруйар киһи тылыгар төһө сөпкө эбэтэр сыһа туттулларын тута «сэрэйэн» билэр, итэбэһин, алҕаһын быһаарар, көннөрөр, бэйэтин тылыгар-өһүгэр тыл нуорматын ирдэбилин тутуһарга дьулуһар.

Тылын сайыннарар баһаны үөскэтии (потребность в совершенствовании собственной речи). Төрөөбүт тылын барҕа баайын сыаналыыр, тыл кэрэтигэр умсугуйар, этигэн тыл күүһүн, кыабын толору туһанарга, тылын-өһүн бэйэтэ сатаан чочуйан, тупсаран, санаатын сиһилии этэргэ, кэпсиргэ дьулуһар.

Хонтуруолланыы. Бэйэ санатын өрүү кэтэнэр, көрүнэр, алҕаһа суох сангарарга, санаатын ыпсаран, хомоҕойдук этэргэ кыһаллар.

Билэр-көрөр сатабыл. Сүрүн үөрэнэр сатабыл.

Үлэ сыалы-соругун таба туруоруу. Төрөөбүт тылын үөрэтэригэр сыал-сорук туруорунан көдьүүстээхтик үлэлиир.

Билини-көрүүнү кэнэтэр араас матырыяалы туһаны. Сахалы үөрэх-наука литературатыттан (тылдыттартан, ыйынныктартан, энциклопедиялартан, араас кинигэттэн) туһааннаах информацияны, билини дөбөннүк булар, бэлиэтэнэр, түмэр, 24 ситимниир араас ньыманы табыгастаахтык туһанар. Сахалы тахсар оҕоҕо аналлаах республика, улуус, оскуола хаһыаттарын-сурунаалларын («Кэскил», «Чуораанчык», о.д.а.) тиһигин быспакка ааҕар, араадыһанан, телевизорунан сахалы биэриилэри сэргээн истэр-көрөр, үөрэбэр, чинчийэр, айар үлэтигэр көдүүстээхтик туһанар. Сахалы үөрэби сайыннарар интернет-сайттартан туһалаах, наадалаах информацияны булан, сөпкө наардаан туһанар; тиэкиһи компьютерга сахалы шрибинэн бэйэтэ тэтимнээхтик бэчээттиир; интернет нөнүгө сахалы ытыллар араас тэрээһингэ төрөөбүт тыл литературнай нуорматын тутуһан, көхтөөхтүк кыттар.

Билини сааһылааһын (структурирование знаний). Саҕа билии ыларга баар билиитигэр тирэбэр. Атын предметтэргэ ылбыт билиитин сатаан ситимниир (*интеграция знаний*).

Тобулук өйү сайыннарар үөрүйэхтэр. Төрөөбүт тыл оскуолаҕа оҕону сайыннарар үөрэх тутуһа салааларыттан (предметтэриттэн) биридэстэрэ. Онон үөрэнээчи саха тылын үөрэтэр кэмигэр үөрэнэргэ төрүт буолар өй үлэтин сүрүн үөрүйэхтэрин баһылыыр.

Саха тылын лингвистическэй матырыяалыгар тирэбэрэн, өй үлэтин араас дьайыһыларын кэбэбэстик толорор: *тэннээһин* (сравнение), *ырытыы* (анализ), *холбооһун* (синтез), *түмүктээһин* (обобщение), (сериация), *ханыылатан сааһылааһын* (классификация), *майгыннатыы* (аналогия), *сааһылаан ситимнээһин* (систематизация). Итини сэргэ араас тойоннуур ньыманы (индукция, дедукция) табыгастаахтык туһанан дьону итэбэтэр, ылыннарар курдук санаатын сааһылаан этэр үөрүйэбэ сайдар.

Рефлексия. Сыалы-соругу ситиһэр ньымаларын уонна усулуобуйаларын төһө сөпкө талбытын сыаналыыр. Үлэ хаамыытын хайдах салайан иһэрин кэтээн көрөр. Үлэ түмүгүн дьон интэриһин, болжомтотун тардар курдук сахалы кэпсиир.

Бэлиэни-символы туһанар үөрүйэхтэр. Дорҕоон (буукуба), тыл, этии чилиэннэрин, тиэкис анал бэлиэлэрин сатаан туһанар. Анал бэлиэлэринэн тыл, этии, тиэкис моделын онорор. Бэриллибит моделга тирэбэрэн, тылы, этиини толкуйдуур, тиэкиһи айар. Этиини, тиэкиһи көннөрөргө анал корректорскай бэлиэлэри сатаан туһанар. Лингвистическэй билиини араас таблица, исхиэмэ, модель, диаграмма көмөтүнэн көрдөрөр. Таблицанан, исхиэмэнэн, моделынан, диаграмманан көрдөрүллүбүт лингвистическэй билиини өйдүүр уонна кэпсиир.

Бодоруһар сатабыл.

Биригэ үлэлииргэ үөрүйэх. Дьону кытта биригэ алтыһан үөрэнэр, үлэлиир араас ньыманы баһылыыр (*нааранан, бөлөбүнэн, хамаанданан, о.д.а.*) Саастылаахтарын, улахан дьону кытта айымныылаах алтыһы туругар кэбэбэстик кириэр (*продуктивное взаимодействие*), бири сыаллаах-соруктаах дьонун кытта таһаарылаахтык, көдүүстээхтик үлэлиир үөрүйэхтэнэр (*продуктивное сотрудничество*).

Кэпсэтэр үөрүйэх. Кэпсэтии уратыларын өйдүүр, табан кэпсэтэр. Кэпсэтэр киһитин убаастыыр, сэнээрэр, санаатын болжойон истэр, ылынар. Ханнык баҕарар эйгэбэ кэпсэтэригэр дьон болжомтотун тардар, сэргэхситэр, сонурҕатар, көбүлүүр сатабылы табан туһанар. Кэпсэтэр кэмнэ бэйэ көрбүтүн, истибитин, аахпытын сиһилии сэрһири. Дьон өйдөспөт, тыл тылга киришибэт буолар төрүүттэрин сөптөөхтүк сыаналыыр, сатаан ырытар, өйдөһүү суолун дөбөннүк тобулар.

Кэпсэтии сиэрин (речевой этикет) тутуһар үөрүйэх. Дьону кытта алтыһыыга кэпсэтии сиэрин тутуһар, туттан-хаптан бодоруһуу ньымаларын тоҕоостоохтук туттар.

Сахалы дорооболоһор, билсир, быраһаайдахар, көрдөһөр, бырастыы гыннарар, буйар, телефонунан кэпсэтэр, о.д.а. үгэстэри интэриимит, күннээби олоҕор өрүү туттар.

Тустаах үөрэх предметин үөрэтин түмүгэ (предметные результаты)

Саха тылын литературнай нуорматын (орфоэпическэй, лексическэй, грамматическай) тутуһар. Дорҕоону, буукубаны, тыл сүһүбүн, сана чааһын, этии чилиэнин, судургу этиини булар, быһаарар, наардыыр.

Сахалы таба суруйуу, сурук бэлиэтин быраабылаларын тутуһар.

Тизкис өйдөбүлүн, бэлиэтин билэр (тиэмэтэ, сүрүн санаата, аата, эпиграф, ту-тула, этиилэрин ситимэ).

Саньыр санаатын сааһылаан, дьонго өйдөнүмтүтүк, тиийимтиэтик этэр, тиз-кис тутулун тутуһан суруйары сатыыр.

Тизкис тиитэрин сэхэргээһин, ойуулааһын, тойоннооһун диэн араарар.

Монолог (сэхэргиир, ойуулуур, тойоннуур) уонна диалог (кэпсэтии, санаа үллэстии, ыйыталаһыы, о.д.а.) арааһын сатаан туһанар.

Бэйэ саңатын (тылынан, суругунан) сатаан хонтуруолланар, тизкиһин ис хоһоонун, тылын-өһүн сыаналанар, албастарын булар, чочуйар, тупсарар.

Үөрэх предметин ис хоһооно.

Начаалынай оскуолаҕа төрөөбүт тылы үөрэтии уопсай үөрэхтээһин систиэмэтигэр саха тылын үөрэтэр предмет быстыспат сорбото, «Филология» үөрэх уобалаһыгар төрүт буолар сүрүн куурус буолар. Онон үөрэтии сыала-соруга, тутула, ис хоһооно уонна түмүк ирдэбилэ үрдүкү кылаастарга төрөөбүт тылы сэргэ атын филологическай предметтэри үөрэтиини кытта алтыһыннаран-ситимнээн торумнанар.

Төрөөбүт тылы начаалынай оскуолаҕа үөрэтии маннайгы кылааска «Бодоруһарга үөрэнэбит» диэн саңа киирэр салааттан саҕаланар, ол кэнниттэн «Грамотаҕа үөрэтии» диэн үгэс буолбут ааҕарга уонна суруйарга үөрэтэр салаа «Ааҕарга уонна суруйарга үөрэнэбит» саңа аатынан үөрэтиллэр. Бу кэмнэ үөрэх былааныгар төрөөбүт тыл уонна литературнай ааҕыы чаастара бииргэ бэриллэллэр. «Ааҕарга уонна суруйарга үөрэнэбит» салаа кэнниттэн биирдэ төрөөбүт тыл уонна литературнай ааҕыы предметтэрэ тус-туспа үөрэтиллэллэр. Ити кэмтэн ыла начаалынай оскуолаҕа төрөөбүт тыл предметин сүрүн ис хоһоонун тиһиктээхтик үөрэтии саҕаланар.

Төрөөбүт тылы начаалынай оскуолаҕа үөрэтии ис хоһоонун сүрүн хайысхалара үөрэтии түмүк ирдэбилин уонна сыалын-соругун ситиһэргэ аналлаах тутуу науднаах балаһыанньалартан таньыллар. Ити ирдэбилгэ олобуран, төрөөбүт тылы үөрэтии ис хоһоонугар манник сүрүн науднаах хайысхалар киирэллэр:

- Бодоруһуу култуурата.
- Саңа көрүнэ (*виды речевой деятельности*): истии, саңарыы, ааҕыы, суруйуу.
- Тыл үөрэҕин тутуу салааларын туһунан уопсай өйдөбүл: фонетика, лексика, морфология, синтаксис.
- Сурук-бичик култуурата: таба суруйуу уонна сурук бэлиэтэ.
- Ситимнээх саңаны сайыннарыы (*тиэкис туһунан сүрүн өйдөбүл*).

Сүрүн хайысхаларга киирбит тиэмэлэр ис хоһооноро начаалынай оскуола үөрэ-нээччитин сааһын уратытын, өйүн-санаатын кыаҕын, билэр-көрөр дьобурун учуоттаан таньыллыахтаахтар.

Бодоруһуу култуурата.

Дьону кытта бодоруһуу араас көрүнэ: кэпсэтии, сэхэргэһии, сүбэлэһии, сөпсөһүү. Тылы бодоруһуу сүрүн ньыматын быһыытынан арыйыы: бодоруһууга саңа (*вербальные средства общения*) уонна туттуу-хаптыы (*невербальные средства общения*) суолтата. Саңарыы уонна истии култууратын, кэпсэтии сиэрин тутуһуу.

Саңа көрүнэ: истии, саңарыы, ааҕыы, суруйуу.

Истии. Дьону кытта бодоруһууга (*кэпсэтиигэ*) истии култууратын тутуһуу. Кэпсэ-тии сыалын-соругун, дьон этэр санаатын, кэпсэтии ис хоһоонун өйдөөһүн. Сахалыы араас тизкиһи истии, сүрүн ис хоһоонун, болбойулуохтаах түгэннэрин истэнсифилии ылыныы, истибиккэ олобуран тус санааны үөскэтии. Истибиттэн туһааннааҕы, суолталааҕы сурунуу, былаан оноруу, анал бэлиэлэри туһанан, ис хоһоонун, тутулун исхиэмэнэн көрдөрүү.

Ааҕыы. Сахалыы араас тизкиһи сахалыы саңа интонациятын, төрүт дорбон этил-лиитин тутуһан, тэтимнээхтик ааҕыы. Тизкиһи туох сыаллаах-соруктаах ааҕартан көрөн, ааҕыы араас көрүнүн сатаан туһаныы (*үөрэтэр ааҕыы, билсигэр ааҕыы, соруудахтаах ааҕыы, о.д.а.*). Ааҕыы кэмигэр тизкис сүрүн санаатын өйдөөһүн, наадалаах, туһалаах информацияны араарыы. Аахпыт тизкис сүрүн ис хоһоонугар тус сыанабылы (сыһыаны) сатаан этии. Тизкистэн синонимы, сомоҕо домоҕу, түөлбэ тылы, ойуулуур-дьүһүннүүр ньыманы туттуу бастын холобурун булуу, анаан болбойуу, аахпыт кэпсиригэр туһаныы. Ааҕыллартизкистэн билбэт, өйдөөбөт саңа тыллары тылдыттан булуу. Ааптар санаатын, иэйиитин биэрэригэр тизкис тутулун, этииарааһын хайдах туһаммытын быһаарыы. Ааҕыыга тизкис интонациятын, туонун сүрүн санааҕа сөп түбэһиннэрэн таба тайаныы.

Сангары (доржоонноох сана). Кэпсэтии сирин, сангары култууратын тутууу. Дьону кытта табан кэпсэтии. Кэпсэтиини тобоостоохтук көбулээһин, саҕалааһын, салҕааһын, түмүктээһин. Саныыр санааны толору, сиһилии тириэрдэр инниттэн кэпсэтии сыалыгар-соругар, ис хоһоонугар сөп түбэхэр сахалы тылы-өһү, ойуулуур-дьүһүннүүр ньымалары таба туһаныы. Сангары кэмигэр туттуу-хаптыы бэлиэтин (*невербальное общение*) тобоостоохтук туттуу. Сана тиибин арааһын (*ойуулааһын, сэхэргээһин, тойонноохун*) туттан тыл этии. Кэпсэтии, тыл этии түгэнииттэн доржоону күүшүрдэн-сымнатан, үрдэтэн-намтатан, уһатан, куолас толбонун, эгэлгэтин туһанан истээччигэ тус сыһыаны, иэйиини тириэрдии. Этэр санааны сааһылаары эбэтэр тустаах өйдөбүлү истээччигэ тоһоҕолоон тиэрдээри тобоостоох миэстэҕэ анал тохтобуллары (паузаны) сатаан туһаныы. Түгэнииттэн көрөн, сангары тэтимин сөпкө талыы.

Суруйуу (суругунан сана). Сурук-бичик култууратын тутууу. Тупсаҕай буочарынан ыраастык суруйуу. Тиэкиһи устуу, истэн суруйуу (*диктант*). Саныыр санааны суругунан сиһилии тириэрдии. Аахпыттан суруйуу (*изложение*). Дьэ кэргэн, чугас доҕор, таптыыр дьарык, айылҕа, кыыллар тустарынан, ону таһынан айымныы, хартыына, киинэ ис хоһоонун, экскурсияҕа, быыстапкаҕа сырыы туһунан тэттик тиэкистэри суруйуу (*өйтөн суруйуу*). Суругунан улэҕэ синоним тыллары, сомоҕо домоҕу, онтон да атын сахалыы ойуулуур-дьүһүннүүр ньымалары туттуу. Тиэкис тутулун, сахалыы таба суруйуу, сурук бэлиэтин быраабылатын тутууу.

Тыл үөрэҕэ.

Төрөөбүт тылбыт — саха тыла. Саха омук үөскээбит, сайдыбыт историята. Саха тыла — туур тыла. Саха тылын уруулуу тыллара. Төрөөбүт тыл киһи олоҕор суолтата.

Доржоон уонна таба сангары. Сана доржоонун өйдөбүлүн, сахалыы доржоон арааһын билии. Төрөөбүт тылын доржооннорун, ордук чуолаан сахалыы ураты доржооннору (*уһун-кылгас аһаҕас уонна хоһуласпыт, сэргэстэспит, маарыннаһар бүтэй доржооннору, дифтоннары, к, нь, мурун, 5 доржооннору*) арааран истии, чуолкайдык, таба сангары нуорматын тутуһан сангары. Саха тылыгар кириити тыллары үксүн сахатытан, аһаҕас доржооннор дьүөрэлэһиилэрин сокуонун тутуһан сангары. Тылы доржоонун састаабынан ырытыы.

Лексика. Норуот тылын туһунан уопсай өйдөбүлү, төрүт уонна кириити тыл ураты-ларын билии. Литературнай тыл суолтатын билии, нуорматын тутууу. Тыл лексическэй суолтатын быһаарыы. Хомуур суолталаах, түөлбө тыл, биир уонна элбэх суолталаах тыллар, көспүт суолталаах тыллар, омоним, антоним, синоним (харыс тыллар, метафоралар, сомоҕо домох) өйдөбүллэрин билии, тиэкистэн булуу, сангарар санаҕа сөпкө туттуу. Быһаарыылаах тылдыт арааһын сатаан туһаныы, тыл суолтатын тылдыттан булан быһаарыы.

Графика. Сурук сайдыытын бэлиэ түгэнииттэн билсии, киһи олоҕор суолтатын өйдөөһүн. Сахалыы сурук-бичик сайдыытын историятын билии. Доржоон буукубаларын билии, таба ааттааһын. Буукубалары суруллар ньымаларынан холбоон, ыраастык, тэ-тимнээхтик илиинэн суруйуу. Сурукка туттуллар атын бэлиэлэри, өйдөбүллэри (*абзац, тылы көһөрүү бэлиэтэ, тыл икки арда (пробел)*) сөпкө туттуу. Сахалыы алпаабыт бэрээдэгин билии. Араас тылдытынан, ыйынныгынан, каталогунан үлэлииргэ алпаабыты сөпкө туһаныы. Компьютерга сахалыы шрибинэн тиэкиһи тэтимнээхтик бэчээттээнсуруйуу.

Морфология. Тыл састааба диэн өйдөбүлү, тыл уларытар уонна үөскүүр ньыматын билии. Сана чааһын туһунан уопсай өйдөбүлү билии. Сана чаастарын бөлөҕө: ааттар (*аат тыл, даҕааһын аат, ахсаан аат, солбуйар аат*), туохтуурдар (*аат туохтуур, сыһыат туохтуур, тус туохтуур*), сыһыат, көмө сана чаастара, сана аллайыы. Тылы састаабынан ырытыы (*тыл олоҕо, сыһыарыыта*). Тыллары сүрүн бэлиэлэринэн (*грамматической халыыптарынан*) бөлөхтөөһүн, ырытыы. Сангарар санаҕа тыл литературнай нуорматын тутууу.

Синтаксис. Этии уонна тыл ситимэ уратыларын, этии арааһын (*сэхэн, ыйытыы, күүһүрдүү*) билии. Тэнийбит уонна тэнийбэтэх этии, судургу уонна холбуу этии, сирэй сана, ойоҕос сана, диалог, туһулуу өйдөбүллэрин билии, этиигэ, тиэкискэ арааран булуу, бэйэ этиитин толкуйдааһын. Этиини таба интонациялаан ааҕыы, сурукка сана дэгэтин сурук бэлиэтинэн араарыы. Этии чилиэнинэн ырытыы.

Сурук-бичик култуурата

Таба суруйуу. Таба суруйуу сурук-бичик култуурата буоларын өйдөөһүн. Уһун аһаҕас доржооннору, дифтону, хоһуласпыт, сэргэстэспит, маарыннаһар бүтэй доржооннору, саха тылыгар кириити доржооннору таба суруйуу. Сахалыы араастык этиллэр тыллар таба суруллуулара тыл төрүт сокуоннарыттан тахсалларын, норуокка үөрүйэх, үгэс буолбут нуормаларыгар олобурулларын өйдөөһүн, харыстабыллаахтык сыһыаннаһыы. Киэнник, элбэхтик туттуллар

эбэтэр сахалыы этэргэ табыгастаах киири тыллары сахатытан суруйуу. Тылбаастанар эбэтэр саха тылынан бэриллэр кыахтаах нуучча тылларын сахалыы солбугунан биэри. Олохторо нууччалыы суруллар киири тыллар сыһыарыыларын таба суруйуу.

Сурук бэлиэтэ. Сурук бэлиэтэ — тыл култууратын сорҕото буоларын, киһи этэр санаатын чуолкайдьырга, ийэр ийээни сурукка биэрэргэ, суругу-бичиги тупсарарга биллэр-көстөр туһалааһын, тиэкис арҕам-тарҕам барбатын, ыһыллыбатын, биир сомоҕо, сибээстээх буоларын хаачыйарын өйдөөһүн. Тылын ордук тупсаҕай тутуллаах, этигэн, бэргэн буоларыгар сахалыы этии, сурук бэлиэтин арааһын (*араарар, тоһоҕолоон бэлиэ-тиир*) сатабыллаахтык туттуу.

Ситимнээх сананы сайыннарыы

Туох сыаллаах-соруктаах сангарарын-суруйарын чуолкай өйдөөн (*тиэмэ, сүрүн санаа*), дьон өйүгэр-санаатыгар тийимтиэтик санаатын сааһылаан, араас тиэкистэри холкутук сангарыы-суруйуу (*истэн суруйуу, өйтөн суруйуу, о.д.а.*). Тиэкис сүрүн санаатыгар олобуран, тиэкиһи таба ааттааһын. Тиэкис тийбиттэн көрөн (*сэхэргээһин, ойуулааһын, тойонноһун*), тиэкис тутулун тутуһар (*кириитэ, сүрүн чааһа, түмүгэ*), былаанын онорор (*кылгас, тэнийбит*), кэрчик тиэмэлэргэ бытарыты. Тыл туттуллар уратытын, дэгэтин учуоттаан, сахалыы тутуллаах этиилэри (*логичность речи*), ойуулуур-дьүһүннүүр ньымалары, тыл баайын (*богатство речи*) сөпкө туттар (*уместность речи*).

Үөрэх стандартын ирдэбилинэн 2 кылаас бүтүүтэ үөрэнээччигэ ирдэбил:

- дорҕоону, буукубаны, тылы, этиини араарар;
- аһаҕас, бүтэй, кылгас аһаҕас, уһун аһаҕас дорҕооннору, дифтоннары уонна сэргэстэспит, хоһуласпыт бүтэй дорҕооннору билэр;
- саха тылын дорҕооннорун уонна буукубаларын, киири дорҕооннорун уонна буукубаларын билэр;
- истэн таба суруйар (диктант-кээмэйэ 15-20 /10-15/ тыл)
- тыл сүһүөхтэрин уонна көһөрүү быраабылатын билэр;
- этии бүтүүтүгэр тохтобул онорор, ону сурукка туочуканан бэлиэтиир;
- саха тылын алфавитын билэр буолуохтаах;

Иккис кылааһы бүтэрэр үөрэнээччи билиэхтээх:

- Төрөөбүт тыл бары дорҕооннорун, киири бүтэй дорҕооннору;
- Сахалыы сурукка туттуллар бары буукубалары уонна кинилэр ханнык дорҕооннору бэлиэтииллэрин;
- Сүһүөх араастарын;
- Кыра кээмэйдээх 8-10 хоһоону (нойосуус);
- 7-8 саха суруйааччытын аатын

Иккис кылааһы бүтэрэр үөрэнээччи сатыахтаах:

Кыра текси үргүлдү сүһүөхтээн уонна бүтүн тылларынан, сөп түргэннээхтик өйдөөн ааҕары (ортотунан мүнүүтэҕэ 40 – 50 тылы)

- Буукубалары уонна кинилэр ситимнэрин сыһыата суох суруйары, уһун аһаҕас, хоһуласпыт бүтэй дорҕооннору, дифтоннары табатыкбэлиэтири;
- Илиинэн уонна бэчээтинэй буукубаларынан суруллубут тыллары, тыллар ситимнэрин, этиилэри албаһа суох устары;
- Тыллары, тыллар ситимнэрин уонна 6-7 тыллаах этиилэри истэн суруйары;
- Тылы сүһуоххэ араарары уонна 3-4 сүһуохтээх тыл дорҕооннорун араастарын ыйа-ыйа, схема комотунэн ырытары;
- Этиини улахан буукубаттан сабалыыры, этии бутуутун точканан бэлиэтири;

№	Уруок тизмэтэ	Сыала, соруга тэрилэ	Тылы сайыннары	Дьизэ үлэтэ	Ытыл. күнэ	Ытыллыбыт күнэ
1 чииппэр Кириин эрчиллиилэр						
1	Санарар сана этиилэртэн турара (№ 1-2)	-Этии бүтүүтэ, тохтобул оноһуллартын кэтээн көрүү. -этиини этииттэн арааран санара үөрэнии.	- хартынанан үлэ «оскуола арыллыта» - оскуола туһунан хоһоон аабыы.	с.3 Эрч. 1	6.09	
2	Этии тыллартан турара. (№ 3-5)	-оскуолаба уо. учууталга ытыктабылы иитии. - хартына, алфавит. - этии схематын туттар сатабылы чинэтии - этии толкуйдаан үөрэтии	- хартынанан үлэ (экскур.) - «ыт» туһунан кэпсээн оноруу - дьизэ харамайдарын туһунан хоһоон аабыы	с.5 Эрч. 5	7.09	
3	Этии суруллуута. (№ 6-8)	- дьизэ харамайдарын туһунан кэпсэтии. - «Тиэргэннэби зоопарк» -хартына.	- хартынанан үлэ	с. 6 Эрч. 8	8.09	
4	Тыл дорбоонтон турара (№ 9-11)	- Ыт ойуута. - этии улахан буукубаттан сурулларын өйдөтүү. -буочары тупсарыы. -хартына, схема -тылы дорб-н, буукуб.ырыта үөрэтии -тыл дорб-н схематын онорор сатабылы чинэтии -тыл саппааһын ханатыы	-сайынны үлэ туһунан кэпсээн	с.7 Эрч. 10	13.09	
Аһаҕас дорбооннор						
5	Аһаҕас дорбоон араастара (№ 12-15)	- А. д. арааһын өйдөтүү -кылгас уонна уһун а. д. таба санарыы -тылы таба ситимнииргэ үөрэтии -туох эрэ дьарыктаах буоларга үөрэтии - таблица, фишкалар	- сэлэргэһии «дьарыктаах буолуу»	с. 9 Эрч. 15	14.09	
6	Кылгас, уһун аһаҕас дорбооннор (№ 16-19)	-кылгас, уһун а. д. арааран истэргэ, суруйарга үөрэтии -тыл баайын ханатыы (көтөрдөр ааттара -дьизэ көтөрүн көрөргө, истэргэ үөрэтии - көтөрдөр ойуулар - схема	- «бөтүүк» туһунан остуоруйа кэпсээһин - ойууларынан этии толкуйдааһын	с.10 Эрч. 19	15.09	
7	Кылгас, уһун аһаҕас	- а. д. арааһын үөрэтии	-а. д. арааһын үөрэтии	с.12 Эрч. 23	20.09	

	дорбооннор (№ 20-23)	-тылы ситимнээх этии онорорго үөрэтии -үөрэххэ туттуллар тэриллэри харыстыырга үөрэтии - карточка, схема	-тылы ситимнээх этии онорорго үөрэтии - үөрэххэ туттуллар тэриллэри харыстыырга үөрэтии - карточка, схема			
8	Аһаҕас дорбоон суолтата (№ 24-26)	-а. д. суолтатын өйдөтүү -а. д. таба сангарарга үөрэтии - сүһүөх картата	- тылларынан этии толкуйдааһын (ситимнээх)	с.14 Эрч. 26	21.09	
9	Ситимнээх сана: чопчу тиэмэҕэ сибээстээх этиилэри оноруу (№ 27-29)	кэпсээн онорорго үөрэтии - этии схематын таба туттарга - общественной малы харыстааһын	- хартыынанан үлэ	с.14 Эрч. 29	22.09	
10	Дифтоннар (№ 30-33)	- дифтонг өйдөбүлүн үөрэтии - дорбооннорго маарыннаһар суолталарын чуолкайдыы үөрэтии - дьон үлэтин сыаналааһын уонна харыстааһын - а. д. полос-а, фишка -а. д. таблица	- оонньуу «сайылыкка экскурсия» - кэпсээн оноруу №33	с.16 Эрч 33	27.09	
11	Уһун аһаҕас дорбооннор уонна дифтоннар (№ 34-35)	- уһун а. д. уонна дифтону таба суруйа үөрэтии - айылҕаҕа кэрэхсэбили үөскэтии		с.17 Эрч 32	28.09	
12	Бэрэбиэркэлиир урок: аһаҕас дорбоон араастара (№36 – диктант)	-а. д. арааһын таба сангарар, суруйар үөрүйэхтэрин бэрэбиэркэлээһин	- этиилэри толкуйдаан, ситин-н кэпсээн оноруу	Быраабыланы хатылаа	29.09	
Бүтэй дорбооннор						
13	Бүтэй дорбоон араастара (№ 36-38)	-б. д. арааран истэр уонна чуолкайдык сангарар үөрэҕи сайыннарыы. -тылы, дорбоону тэннээһин -б. д. полоската, фишката -тыллар схема		с.19 Эрч. 38	4.10	
14	Маарыннаһар бүтэй дорбоонноох тыллар (№ 39-41)	-к, х, у, н. дорбооннору арааран истэ, сангара, суруйа үөрэнии -этии туһунан өйдөбүлү чингэтии - кыыллары харыстыырга үөрэтии - ойуу «Тиин»	«Тиин» туһунан кэпсээн	с.20 Эрч. 41	5.10	

15	Сэргэтэспит бүтэй дорбоонноох тыллар (№ 42-44)	- тылга б. д. сэргэтэһиитин арааран истэ үөрэнии -схеманан тылы оноруу -үөнтэн-көйүүртэн сэрэхтээх буоларга үөрэтии - фишкалар Ойуу « киргил» Тыл схемата	Айылба туһунан кэпсээн оноруу	с.21 Эрч 44	6.10	
16	Сэргэтэспит бүтэй дорбоонноох тыллар(№ 45-48)	-сэргэтэспит б. д. сүһүөххэ таба араара үөрэнии - схема	Кэпсээн оноруу	с.22 Эрч. 47	11.10	
17	Сэргэтэспит бүтэй дорбоонноох тыллар (№ 49-53)	-б. д. сэргэтэһиитин чуолкайдык истэ уонна таба суруйа үөрэнии - тыл баайын хангатыы	«Дьиз кыыла» кэпсээн толкуйдааһын	с.24 Эрч. 53	12.10	
18	Сананы сайыннары Этии интонациятын кытта билсипии (№ 54-55)	- этиини таба интонациялаах сангара үөрэнии -с. б. д., м. б. д. араарар сатабыллары чингэтии	Текси кытта үлэ	с. 24 Эрч. 54 (тыл-н)	13.10	
19	Хоһулаһар бүтэй дорбоонноох тыллар (№ 56-58)	-суруйарга б. д. хоһулаһыытын сүһүөхтүү үөрэнии - х. б. д. арааран истэр үөрүйэҕи чингэтии -тыл ситимин оноро үөрэнии -оһуруот аһа киһи доруобуйатыгар туһатын туһунан кэпсэтии	Оһуруот аһын туһунан кэпсээн оноруу	с 26 кэпс. толк. «Оһуруот аһа»	18.10	
20	Хоһулаһар бүтэй дорбоонноох тыллар (№ 59-62)	-б. д. хоһулаһыытын таба сүһүөхтүү үөрэнии -х. б. д. арааран истэр үөрүйэҕи чингэтии -тыл ситимин оноро үөрэнии - таблица	Кэпсээн толкуйдааһын	с.27 Эрч. 61	19.10	
21	Сэргэтэһэр уонна хоһулар бүтэй дорбоонноох тыллар (№ 63-65)	-тылы таба сүһүөхтүүргэ үөрэнии - схема, ойуу	Хартыынанан кэпсээн толкуйдааһын	с.28 Эрч. 64	20.10	
22	Хатылыыр урок: Аһаҕас уонна бүтэй дорбооннор (№ 66-69)	- дорбоону арааран истэр уонна таба суруйар сатабылы чингэтии - дорбооннохтук ааһарга эрчийии	Сэһэргэһии	с.30 Эрч 69	25.10	
23	Сананы сайыннары Хартыынанан кэпсээн	-а. д. полоскалара, фишкалар. - таблица а. д. арааһа	Хартыынанан үлэ	Куобах туһунан	26.10	

	оноруу (№ 70)	-ыйыгы көмөтүнэн этиилэри табатык ситимнии үөрэнии -схема		остуоруйа		
24	Аһаҕас уонна бүтэй дорҕоннору хатылааһын (№ 71-74)	- дорҕоону араара истэр уо. таба суруйар сатабылы чингэтии -өс хоһоон суолтатын ырытыы -ыйыгыны толкуйдуурга үөрэтии - хартыына	Остуоруй. көннөрүү	с.32 Эрч. 71	27.10	
25	Хонтуруолунай диктант	-у. а. д. уонна х. б. д. арааран истэр. Таба суруйар үөрүйэҕи чингэтии			8.11	
26	Сыыһаҕа үлэ. Түмүктүүр үлэ	-оҕолор сыһаларын быһаарыы, быраабылалары хатыылааһын			9.11	
27	Түмүктүүр уруок . Аһаҕас уонна бүтэй дорҕоннору хатылааһын				10.11	
Кирии дорҕооннор уонна буукубалар.						
28	Я, Е, Ю,Е буукубалар. (№ 75 – 77)	-я, е, е, ю, буукубалар икки дорҕоону бэлиэтииллэрин чингэтии	Идэ туһунан кэпсээн толкуйдааһын	с.35 Эрч. 77	15.11	
29	Я, Е, Ю,Е буукубалар. (№ 78 – 80)	-я, е, е, ю, букв-р сымнаҕас б. д. бэлиэтиир түбэлтэлэрин өйдөөн истэ, суруйа үөрэтии -тыллар суолталарын чуолкайдааһын -идэ туһунан кэпсэтии	Хартыынанан кэпсээн толкуйдааһын	с.36 Эрч. 80	16.11	
30	Ь буукуба (№81-83)	-сымнаҕас б. д. тыл кэннигэр уонна а. д. иннигэр турар түбэлтэлэрин өйдөөн истэ үөрэнии -ыйыгыга толору эппиэттиргэ үөрэтии - ыт ойуута, таблица, карточка	Кэпсээн толкуйдааһын	с.37 Эрч. 83	17.11	
31	Маарыннаһар бүтэй дорҕоонноох тыллар. (№84-86)	-ш, ж... дорҕоонноох тыллары чуолкайдык санара, суруйа, истэ үөрэнии -кыыллар туһаларын өйдөтүү - африка туһунан хартыына	Хартыынанан үлэ	с.39	22.11	
32	Маарыннаһар бүтэй дорҕоонноох тыллар (№ 87-90)	- с-з, ц-щ таба суруйа, санара үөрэнии	Этии толкуйдааһын	с. 41 Эрч. 89	23.11	
33	Маарыннаһар бүтэй дорҕоонноох тыллар	- в, ф дорҕоонноох тыллары чуолкайдык истэ, санара уонна таба суруйа үөрэнии		с. 42 Эрч. 93	24.11	

	(№ 91-93)	- таблица, ойуу				
34	О дорбоонноох тыллар (№ 94-96)	-нууччалыы суруллар тылга 0 дорбоон кылгастык уонна уһуннук этиллэр түбэлтэлэрин арааран истэ үөрэнии -тыллары табатык ситимнии үөрэнии - ийэ дойдуга тапталы иитии - карточкалар Ойуу	Кэпсэтиһии «Ийэ дойдум»	с. 43 Эрч. 95	29.11	
35	О дорб-х тыллар (№ 97-99)	-нууч. суруллар тылга «о» дорбоону таба суруйа үөрэнии	Текст оноруу	с. 44 Эрч. 98	30.11	
36	Сананы сайыннарыы. Хартыынанан улэ. (№ 100)	-этиигэ тыл-ы табатык ситимнииргэ ууруллар - этиилэри сөпкө сааһылаан ситимнээх кэпсээн оноро үөрэнэллэр - хартыына	Хартыынанан үлэ	с. 46	1.12	
37	Бэрэбиэркэлиир диктант	-нууччаттан киирбит тыллары төһө таба истэн суруйалларын бэрэбиэркэлээһин -сатабыллары чингэтии			6.12	
Сүһүөх арааһа						
38	Тыл сүһүөхтэрэ (№ 101-102)	-а. д. араастарын чингэтии - аахпыты ситимнээн кэпсиир сатабылы сайыннарыы - кыыллар, көтөрдөр олохторун билиһиннэрии - а. д. полоската, фишката, ойуулар, хартыына	Тексти ааҕан кэпсээһин	с.47	7.12	
39	Аһаҕас сүһүөх (№ 103 105)	- аһаҕас сүһүөх тыл иннигэр турарын чингэтии - кэпсээни ситэрэргэ үөрэтии - төрөппүт үлэтин өйдүүргэ уонна убаастыырга үөрэтии -ойуулар Фишкалар	Остуоруйаны ситэрэн кэпсээһин	с. 48 Эрч.105	8.12	
40	Төттөрү сүһүөх (№ 106-110)	-төттөрү сүһүөхтээх тыллары таба сүһүөхтүү үөрэнии	Кэпсииргэ үөрэтии	с. 50 Эрч 110	13.12	
41	Көнө сүһүөх (№ 111-114)	-тылтын көнө сүһүөбү булла үөрэнии	Таабырын таайа хоһоон толкуйдааһын	с.52 Эрч. 113	14.12	
42	Сабыылаах сүһүөх	-төттөрү сүһүөхтээх тыллары таба	Саһыл туһунан кэпсэтии	с.53	15.12	

	(№ 115-117)	сүхүөхтүү үөрэни -тыл схемата ,фишка				
43	Тылы таба сүхүөхтээһин (№ 118-121)	-тыл ортотугар сүхүөх б. д. сабаланырын өйдөтүү -аһаҕас уонна төттөрү сүһ-и таба араарары чингэтии -аахпыты сааһылаан кэпсииргэ үөрэтии - көрсүө-сэмэй ,бэрээдэктээх буоларга иити	Кэпсээһин	с.55 Эрч 121	20.12	
44	Тылы көһөрүү (№ 122-125)	-тыл строкаҕа баппатаҕына ,сүһүөбүнэн көһөрүн өйдөтүү - сүһүөх арааһын чингэтии - тыл саппааһын ханатыы - кыһынны туундара кэрэтэ	Боппуруостарга эппиэттээһин		21.12	
45	Хатылыыр урок Сүһүөхтэр араастара (№ 126-128)	- ылбыт сатабыллары чингэтии	Хартыынанан үлэ	с.57 Эрч.128	22.12	
46	Хонтуруолунай диктант	- билиилэрин бэрэбиэркэлээһин			27.12	
47	Ситимнээх сана (№ 129-130)	- былааны туһанан ситимнээх кэпсээни оноро үөрэни. - сүһүөх араастарын чингэтии.	Хартыынанан кэпсээн оноруу	с.58 Эрч.131	11.01	
	Хатылааһын - сүһүөх арааһа (№ 132-135)	-билиилэрин ,сатабыллары чингэтии	Былаанынан кэпс. бэлэм-и	Боппуруоска эппиэттээһин	12.01	
		III чыппэр.				
48	Тыл олоҕо уонна сыһыарыыта (136-138) Этии тыл схемата	- тылтан олобун уонна сыһыарыыларын сатаан араара үөрэни -тыл сүһүөххэ хайдах арахсарын туһунан өйдөбүлү чингэтии - аахпыттан өйдөөбүтү суруйарга үөрэтии - режим доруобуйаҕа туһатын өйдөтүү	Аахпыттан суруйарга үөрэтии	Быраабыланы үөрэтии с.62	17.01	
49	Тыл олоҕо уонна сыһыарыыта (139-142)	- тылтан олобун уонна сыһыарыыларын сатаан араара үөрэни		с.64 Эрч 141	18.01	
50	Нууччалы суруллар тыл сыһыарыыта (143-146)	- Нууччалы суруллар тылга сахалы сыһыарыы сыстарын өйдөтүү - тыл олобун , сыһыарыытын сатаан		с.66 Эрч. 146	19.01	

		араарар сатабылы чингэтии - этиигэ тыллары таба ситимнииргэ үөрэтии - хорсун быһыы тыыныгар иитии				
51	Сананы сайыннары уруога: ыйыты көмөгүнэн этиилэри оноруу (147-149)	- этиигэ тылы таба ситимни үөрэни - т. о. уонна сьһ-ы табатык араарар сатабылы чингэтии - уус идэтигэр кэрэхсэбили үөскэтии	Карточканан этии толкуйдааһын, хартынанан үлэ	с.67 Эрч. 148	24.01	
52	Предмет аата, бэлиэтэ, тугу гынара. Предмет өйдөбүлэ (150-152)	- предмет аатын көрдөрөр тыллааы арааран өйдүүлэрин ситиһии - тыллар суолталарын чуолкайдааһын - үөрэх тээбиринин туттарга, харыс-а үөрэтии	Хартынанан үлэ	с.69 Эрч. 152	25.01	
53	Предмет бэлиэтин көрдөрөр тыллар (153-155)	- предмет бэлиэтин көрдөрөр тыллары арааран өйдүүлэрин ситиһии - предмет аатын , бэлиэтин көрдөрөр тыллар ситимнэрэ	Тыл ситимин толкуйдааһын	с.69 Эрч. 153	26.01	
54	Предмет тугу гынарын көрдөрөр тыллар (156-159)	- тыллары ситимни үөрэни - Саха сири кыылларын кытта билиһиннэрии	«куобах» туһунан кэпсээн	с.71 Эрч. 158 (айар үлэ)	31.01	
55	Сананы сайыннары уруога (160-162)	- этиигэ тыллары, текскэ этиилэри ситимни үөрэтии	Хартынанан үлэ	с.73 Эрч. 162	1.02	
56	Предмет аата (163-166)	- Ким? – диэн ыйытыны таба туруора үөрэтии - улахантан суруйуу - улахан дьону хайдах ынырары билиһиннэрии	Тексинэн үлэ	с.75 Эрч. 166	2.02	
57	Предмет аата (167-169)	- Ким? Туюх? – диэн ыйытылары тэннээһин - тыл ситимин таба оноруу - үөн-көйүүр буортута уонна туһата	Ооньуу ситуацията Сибэккилээх хонууга экскурсия	с.76 Эрч. 168	7.02	
58	Предмет аатын көрдөрөр тыллар (170-174)	- ыйытылары сөпкө туруора үөрэни - көтөрдөр , кыллар, сүөһүлэр туһунан өйдөбүллэри чуолкайдааһын - кыстыыр кыра чыычаабы көрүү-харайыы	Ойуулааһын, дьүһүннээн кэпсээн оноруу	с 77 эрч. 173	8.02	
59	Аахпыттан суруйуу	- тыллары ситимнииргэ үөрэтии	«ыт» туһунан кэпсээн	Айар үлэ	9.02	

	(175-176)	- анал ааты сөпкө туттуу - дьиэ кыылын көрөргө-истэргэ үөрэтии		«МИН ЫТЫМ»		
60	Сананы сайыннары «Аҕа дойдуну көмүскээччилэр» (177-178)	- этиигэ, кэпс. тыллалары, этии-и табатык тутта, ситимнии үөрэнии	Хартынананан үлэ	с.80 Эрч 178	14.02	
61	Анал аат (179-181)	- анал ааттары таба суруйуу, өйдөбүлү чингэтии - суруй-р туст-н сэхэргэһии	Сэхэргэһии	с.81 Эрч.180	15.02	
62	Анал аат (182-184)	- анал аат өйдөбүлэ салгыы чингэтиллэр	Сэхэргэһии	с.83 Эрч. 184	16.02	
63	Анал аат (185-187)	- Салгыы чингэтии		с.83	21.02	
64	Сананы сайыннары хартынанан үлэ (188-189)	- текст чаастартан турарын кэтээн көрүү Анал аат улахан буукубаттанн сурулларын чингэтии - этиилэри табатык ситимниир сатабылы чингэтии	Хартынананан үлэ	с.85 Эрч. 189	22.02	
65	Предмет аата(хатылааһын) (190-193)	- билиини чингэтии - тыллар суолталарын чуолкайдааһын - ийэ дойдуну киэн туттар өйгө-санааҕа иитии	Хартынананан үлэ	с.87 Эрч. 193	23.02	
66	Предмет аата биир уонна элбэх ахсаанна туттулуута (194-197)	- биир, элбэх ахсаанна туруора үөрэнии - тыл олоҕо ,сыһыарыыта - айылҕаҕа тапталы иитии - айар дьоһурдарын сайыннары	Хоһоон ааҕы, айан көрүү Оонньуу ситуацията «күөлгэ»	с.88 Эрч. 197	28.02	
67	Биир, элбэх ахсаан (198-200)	- элбэх ахсаанна таба туруорар сатабылы чингэтии - тыл ситимин таба оноруу	Оонньуу	с 90 эрч. 200	1.03	
68	Бэрэбиэркэлиир диктант «Предмет аата»	Таба суруйар сатабылларын уонна үөрүйэхтэрин чингэтии			2.03	
69	Предмет бэлиэтэ Предмет өгүн көрдөрөр тыллар (201-204)	- предмет өгүн көрдөрөр тыллары була үөрэнии Тулалыыр эйгэҕэ баар араас өгнөргө кэрэхсэбили үөскэтии	Хартынананан этии толкуйдааһын	с.92 Эрч. 202	7.03	
70	Предмет бэлиэтэ (205-207)	- предмет аатын, бэлиэтин көрдөрөр тыллары ыйыты көмөтүнэн булар сатабылы чингэтии	Айан көрүү	с.94 хоһоон айан көрүү	9.03	

71	Предмет бэлиэгтэ (208-210)	- ийэгэ тапталы иити			14.03	
72	Предмет бэлиэгтэ маарыннаһар суолталаах тыллар (211-213)	- маарыннаһар суолталаах тыллары була, тута үөрэнии - үчүгэй, куһаҕан майгы туһунан сэхэргэһии	Сэхэргэһии	с.96 таабырын толкуйдааһын	15.03	
73	Предмет бэлиэгтэ утарыта суолталаах тыллар (214-217)	- утарыта суолталаах тыллары була уонна тутта үөрэнии - тыллары таба ситимнииргэ үөрэнии - тимир суол суолтата	«БAM» туһунан кэпсээһин	с.97 Эрч. 217	16.03	
74	Предмет бэлиэгтэ, аата (218-222)	- Предмет бэлиэгтин көрдөрөр тыллары тутта үөрэнии	Этии толкуйдааһын	с.98 Эрч 219	21.03	
75	Сананы сайыннары «Күһүн» хартынанан үлэ	- этиилэри ситимнээн кэпсээн оноруу	Хартынанан үлэ	с.99 Эрч.221	22.03	
76	Хонтуруолунай диктант	- оҕолор таба суруйар дьобурдарын бэрэбиэркэлээһин			23.03	
77	Сыһаны көннөрүү. Түмүк уруок	- барбыт теманы билэллэрин быһаары			4.04	
78	Предмет тугу гынара	- Предмет тугу гынарын көрдөрөр тыллары була үөрэнии - аахпыты өйтөн суруйар сатабылы салгы сайыннары	«тундара» кэпсээн оноруу	с.100 Эрч 224	5.04	
79	Хатылааһын. Предмет бэлиэгтэ	- Предмет тугу гынарын көрдөрөр тыллары була үөрэнии			6.04	
80	Хатылааһын. Предмет тугу гынара				11.04	
81	«Хайыыр» - диэн ыйытыга эппиэттиир тыллар	- ыйыты көмөтүнэн предмет тугу гынарын көрдөрөр тыллары була үөрэнии - этиини ыйыты көмөтүнэн ситэри - саас айылҕа уларыһыта	«саас» туһунан кэпсээн толкуйдааһын	с 102 эрч. 230 Нойосуус	12.04	
82	Тугу гынар? «Режим дня»	- ыйытыга таба эппиэттээһин , этии оноро үөрэнии - режими толорорго үөрэтии	«режим» туһунан кэпсээһин	Бэйэн режимин туһ-н кэпс.	13.04	
83	Биир, элбэх ахсаан	Элбэх ахсаанна туруора үөрэтии - сыһарыыта сыстарыгар б. д.	Хартынанан үлэ	с.105 Эрч. 236 ситэри	18.04	

		хошулаһарын чинэтии - Үлэни таптыырга, үлэ дьонун сыаналыырга үөрэтии				
84	Бириэмэтэ: билигин, урут, хойут	- бириэмэнэн уларыта үөрэнии - сүһүөххэ араарар үөрүүэҕи чинэтии - айылҕаҕа тапталы	Хартыынанан үлэ «саас»	Кэпсээн толкуйдааһын «Саас»	19.04	
85	Предмет тугу гынара. Хатылааһын	- предмет туһунан билиини уонна сатабылы чинэтии			20.04	
86	Сананы сайыннары «Библиотекаҕа»	- этиини таба ситимнии үөрэнии	Этии толкуйдааһын	Кинигэ туһунан өс хоһоон суруйуу	20.04	
87	Бэрэбиэркэлиир диктант				25.04	
88	Этии	- тыллары ситимнээн этии оноро үөрэтии - текст этиилэртэн турарын чинэтии	Тайах туһунан кэпсэтии	с.110 Эрч. 244	26.04	
89	Текст этиилэртэн турара	- этии бүтүүтүгэр куолаһы уларытан, тохтобулу сатаан оноро үөрэнии - текст хос этииттэн турарын быһаара үөрэтии	Хартыынанан үлэ		27.04	
90	Этиигэ тылы таба туттуу	- этиигэ маарыннаһар тыллары суолтатынан биир сөптөөбүн талан туттар наадатын үөрэтии	Кэпсээн толкуйдааһын бэлэм былаанынан	с.112 Эрч. 250	2.05	
91	Этии тутаах тыла	- этиигэ тутаах тылы була үөрэтии - сэрэйиллэр тутаах тыллаах этиини кытта билиһиннэрии	Боппуроскаа эппиэттэһин	с.115 Эрч. 255 устуу	3.05	
92	Сананы сайыннары «Маай кэллэ !»	- тутаах тылы туттан этиилэри ситимнээн суруйа үөрэтии	Хартыынанан үлэ	с.116 Эрч. 258	3.05	
93	Этии иккис тутаах тыла	- тутаах тылы булла үөрэнии - этиини ыйыт-н тэнитии - чыычаахтар киһи олоҕор туһалара	Этии толкуйдааһын	с.118 Эрч. 261	4.05	
94	Биир ыйытыыга эппиэттиир тыллар	- этииттэн биир ыйытыыга эппиэттиир тыллары була үөрэтии	Этии толкуйдааһын	с.119 Эрч. 265	10.05	
95	Этии арааһа	- куолас уларыытыгынан арааран туһ. өйдөбүлү чинэтии	Боппуроска эппиэттэһин	с.121 Эрч. 268	11.05	
96	Этии арааһа	- ыйытыыны сатаан туруора үөрэтии - этиилэри таба интонациялаан сангара	Эбээ, эһээ туһунан кэпсээһин	с.123 Эрч. 272	16.05	

97	Этии арааһа	үөрэтии - этиигэ сурук бэлиэтин таба тур-а үөрэтии - сэрии геройдарыгар, ветер-р убаастабылы иитии - этии туһунан өйдөбүлү чингэтии	К. Чуковскай кинигэтин аабыы	с.125 Эрч. 276	17.05	
98	Тутаах тыллар ахсаанынан ситимнэрэ	- этии тутаах тылларын ахсаанынан сатаан ситимнии үөрэтии - биир, элбэх ахсааны чингэтии - саас айылҕа кэрэтэ		с.127 Эрч 280	18.05	
99	Сананы сайыннары «Күөгүһүттэр»	- өйтөн ситимнээх этиилэри суруйа үөрэнии	Хартыынанан үлэ	с.135 Эрч. 296	23.05	
10 0	Сылы түмүктүүр хонтуруолунай диктант				24.05	
10 1	Түмүктүүр эрчиллиилэр	дорҕоон арааһын хатылааһын			25.05	
10 2	Түмүктүүр эрчиллиилэр	дорҕоон арааһын хатылааһын		с. 129 Эрч 284	25.05	

-Текст ис хоһоонунан ыйытыыга толору эппиэттири;
-Хартыынанан уонна бэйэ уруһуйунан кыра 4-5 этиилээх кэпсээни онорору;
-Кэпсээни, остуоруйаны, хоһоону өйдөөн истэри уонна ыйытыы комотунэн эбэтэр иллюстрациянан сирдэтэн кэпсири;
Урут аахпыт уонна сана кинигэни тас корунунэн арааран билэри уонна аабыллыбыт айымныы геройдарын ааттыыры;

Уорэтэр учебник: Каратаев И.И, Попов Н.С., Саха тыла 2 кылаас, Бичик, 2005с

